

ดุลยภาพระหว่างกฎหมายและคุณธรรม: จริยธรรมวิชาชีพทนายความยุคดิจิทัล
Balancing Law and Morality: Professional Ethics for Lawyers
in the Digital Era

พิชิต กันยาวรรณ

เทศบาลตำบลตาตอง จังหวัดยโสธร

Pichit Kanyawan

Tad Thong Subdistrict Municipality, Yasothon Province

e-mail: pichit2510@gmail.com

บทคัดย่อ

ในศตวรรษที่ 21 บทบาทของทนายความได้เผชิญกับการปฏิวัติครั้งสำคัญอันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งก่อให้เกิดทั้งโอกาสและภาวะท้าทายต่อมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ดุลยภาพระหว่างกฎหมายและคุณธรรมในบริบทการประกอบวิชาชีพทนายความในยุคดิจิทัล โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทางด้านนิติศาสตร์และจริยศาสตร์ประยุกต์ พร้อมทั้งอ้างอิงมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพทั้งในระดับชาติและระหว่างประเทศ อันประกอบด้วย ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความของสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ และ ABA Model Rules of Professional Conduct ของสมาคมทนายความสหรัฐอเมริกา การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (documentary research) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า การรักษาสอดคล้องระหว่างหลักนิติธรรมและหลักจริยธรรมมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการสร้างความน่าเชื่อถือและเสริมสร้างศักดิ์ศรีของวิชาชีพ แม้ว่าหลักนิติธรรมจะทำหน้าที่เป็นกรอบแนวทางในการบังคับใช้และควบคุมพฤติกรรม แต่หลักจริยธรรมกลับมีบทบาทเสริมสร้างให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับหลักมนุษยธรรมและสะท้อนคุณค่าอันพึงประสงค์ของสังคม อย่างไรก็ตาม ในบริบทของยุคเทคโนโลยีดิจิทัล ความท้าทายรูปแบบใหม่ได้เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการใช้หลักการดังกล่าว เช่น การใช้ AI และ LegalTech ที่อาจกระทบต่อความลับของลูกค้า การโฆษณาผ่านสื่อออนไลน์ที่เสี่ยงต่อการละเมิดจรรยาบรรณ และการใช้ข้อมูลดิจิทัลในกระบวนการยุติธรรมที่อาจขัดต่อหลักความถูกต้อง บทความนี้เสนอแนวทางเสริมสร้างจริยธรรมเชิงรุก เช่น การปรับปรุงข้อบังคับให้ทันสมัย การฝึกอบรมต่อเนื่องด้านเทคโนโลยีและจริยธรรม และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรม เพื่อให้วิชาชีพทนายความสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมและยังคงรักษามาตรฐานจริยธรรมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

คำสำคัญ: จริยธรรมวิชาชีพทนายความ, กฎหมายและคุณธรรม, ในวิชาชีพกฎหมาย,

Abstract

In the 21st century, the role of lawyers has confronted a paradigmatic transformation driven by digital technological advancement, generating both opportunities and significant challenges to professional ethical standards. This study aims to analyze the equilibrium between law and morality within the context of legal practice in the digital era, employing jurisprudential and applied ethics theoretical frameworks, while referencing both national and international professional ethical standards, including the Code of Ethics for Lawyers of the Law Society of Thailand under Royal Patronage and the American Bar Association Model Rules of Professional Conduct. The research methodology employs documentary research and content analysis to synthesize knowledge and relevant case studies in this domain.

The findings indicate that maintaining equilibrium between legal principles and ethical standards plays a crucial role in establishing professional credibility and enhancing occupational integrity. While legal frameworks serve as regulatory guidelines for enforcement and behavioral control, ethical principles complement professional practice by ensuring alignment with humanitarian values and reflecting society's desirable moral standards. Nevertheless, within the context of the digital technological era, emerging challenges have surfaced and significantly impacted the application of these fundamental principles, including the use of AI and LegalTech that may compromise client confidentiality, online legal advertising that risks breaching professional conduct, and the integration of digital evidence that may conflict with standards of accuracy. This article proposes proactive measures to strengthen ethics, such as modernizing professional regulations, providing continuous training in technology and ethics, and fostering an organizational culture grounded in morality. These measures will enable lawyers to adapt effectively while preserving ethical standards amidst technological change.

Keywords: Legal professional ethics, Law and morality, AI in legal profession.

บทนำ

ในทุกยุคทุกสมัย วิชาชีพทนายความถูกมองว่าเป็นเสาหลักหนึ่งของระบบยุติธรรม เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ไม่เพียงแต่ปกป้องสิทธิของลูกค้า หากยังต้องรักษาหลักความยุติธรรมของสังคมโดยรวม

จริยธรรมในวิชาชีพจึงไม่ใช่เพียงเครื่องประดับความน่าเชื่อถือ แต่เป็นรากฐานของความไว้วางใจระหว่างสังคมกับระบบกฎหมาย วัน สุวรรณพงษ์ (2016) อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า หากปราศจากคุณธรรมประกอบ กฎหมายก็อาจถูกบังคับใช้อย่างแข็งแรงแริซึ่งความเมตตาและความยุติธรรมในเชิงคุณค่า ความสัมพันธ์ระหว่าง “กฎหมาย” และ “คุณธรรม” จึงเป็นดังสองฟากฝั่งที่ต้องมีสะพานเชื่อมกฎหมายทำหน้าที่เป็นกรอบบังคับใช้ เป็นเส้นตรงของข้อกำหนดและกระบวนการ ในขณะที่คุณธรรมทำหน้าที่สร้างสรรค์องค์ประกอบที่มีลักษณะโค้งมน ความอ่อนโยน และความยืดหยุ่น ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ วิชา มหาคุณ (2546) ได้ยกตัวอย่างว่ารากฐานของคุณธรรมในบริบทไทยนั้นสืบทอดมาจากพิธีกรรม คำสาบาน และหลักธรรมทางศาสนา ตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น จนหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมการทำงานที่กฎหมายและคุณธรรมผสานเป็นหนึ่งเดียว แต่เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 โลกของวิชาชีพกฎหมายกลับมีพลวัตอยู่ตลอด หากถูกแรงกระเพื่อมจากเทคโนโลยีดิจิทัลและกระแสโลกาภิวัตน์อย่างไม่หยุดยั้ง เทคโนโลยีใหม่อย่างปัญญาประดิษฐ์ (AI) ระบบการจัดการคดีออนไลน์ และแพลตฟอร์ม LegalTech ได้กลายมาเป็นเครื่องมือประจำตัวของทนายความยุคใหม่ (Abedi, Miller, & Ahmad, 2025) ซึ่งช่วยลดระยะในการค้นคว้ากฎหมาย วิเคราะห์ข้อมูล และจัดเตรียมเอกสารทางคดีได้อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน แต่ความสะดวกรวดเร็วและความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วดังกล่าวส่งผลให้เกิดประเด็นท้าทายทางจริยธรรมที่สำคัญ การใช้ AI ในการร่างเอกสารหรือสรุปคดีอาจทำให้เกิดความผิดพลาดที่ยากตรวจสอบ ความลับของลูกค้าอาจรั่วไหลผ่านช่องโหว่ทางไซเบอร์และการพึ่งพาระบบอัตโนมัติอาจลดบทบาทของการใช้ดุลยพินิจที่ยึดโยงกับคุณธรรม (Bresnahan & Pera, 2016)

นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์ยังเปิดพื้นที่ใหม่ให้ทนายความสามารถสื่อสารกับสาธารณะได้โดยตรง แต่ในขณะเดียวกัน ก็สร้างความเสี่ยงต่อการละเมิดจรรยาบรรณ ทั้งการโฆษณาบริการที่เกินจริง การเปิดเผยข้อมูลคดีที่อาจกระทบสิทธิส่วนบุคคลของลูกค้า หรือแม้กระทั่งการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่อาจกระทบต่อความเป็นกลาง (Lawyers of Distinction, 2024) ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ความท้าทายของทนายความไม่ได้มีเพียงการตีความกฎหมาย แต่รวมถึงการตีความ “ขอบเขตของความถูกต้อง” และ “ความเหมาะสม” ในโลกที่เส้นแบ่งระหว่างความเป็นส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะเลือนรางลง ความไว้วางใจที่สังคมมีต่อวิชาชีพนี้จึงขึ้นอยู่กับความสามารถของทนายความในการรักษาดุลยภาพระหว่างข้อบังคับทางกฎหมายกับหลักคุณธรรมด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งสำรวจภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและคุณธรรมในบริบทของจริยธรรมวิชาชีพทนายความยุคดิจิทัล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนแนวคิดและทฤษฎีสำคัญเกี่ยวกับดุลยภาพระหว่างกฎหมายและคุณธรรม ทั้งในมุมมองนักวิชาการไทยและต่างประเทศ วิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมต่อมาตรฐานจริยธรรมของทนายความ เสนอแนวทางเสริมสร้างและปรับปรุงการปฏิบัติวิชาชีพให้สอดคล้องกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 เนื้อหาของบทความจะอ้างอิงจากกรอบกฎหมายและข้อบังคับวิชาชีพที่ใช้อยู่ใน

ประเทศไทย เช่น ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความของสภาทนายความแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2529 รวมทั้งนำกรอบมาตรฐานสากล เช่น ABA Model Rules และแนวปฏิบัติของ International Bar Association มาประกอบการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อเสนอที่ทั้งสอดคล้องกับบริบทไทยและเชื่อมโยงกับมาตรฐานวิชาชีพระดับสากล

แนวคิดและทฤษฎี

1. แนวคิดดุลยภาพระหว่างกฎหมายและคุณธรรมในมิติทางนิติศาสตร์

ในทางนิติศาสตร์ “กฎหมาย” (law) และ “คุณธรรม” (morality) เป็นสองมิติที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแต่ไม่เหมือนกันโดยสมบูรณ์ กฎหมายเป็นระบบกฎเกณฑ์ที่รัฐกำหนดและบังคับใช้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและคุ้มครองสิทธิของบุคคล กฎหมายถูกกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร มีวิธีพิจารณาและบทลงโทษ การบังคับคดี เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากศีลธรรมที่สังคมยึดถือ ซึ่งไม่ได้มีสภาพบังคับเช่นเดียวกับกฎหมาย แต่ทำหน้าที่กำหนดความเหมาะสมของพฤติกรรมในเชิงคุณค่า (Hart, 2012) ในเชิงทฤษฎี นิติปรัชญาสำนักธรรมชาตินิยม (natural law school) เน้นว่ากฎหมายต้องสอดคล้องกับหลักคุณธรรม หากกฎหมายขัดกับศีลธรรมย่อมไม่ถือเป็นกฎหมายที่แท้จริง (Finnis, 2011) ขณะที่สำนักกฎหมายบ้านเมือง (legal positivism) แยกกฎหมายออกจากคุณธรรม โดยมองว่าความชอบธรรมของกฎหมายขึ้นอยู่กับการตราและบังคับใช้ตามขั้นตอนที่ถูกต้อง ไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับศีลธรรมเสมอไป (Hart, 2012) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของวิชาชีพกฎหมาย ความสมดุลระหว่างสองมิตินี้เป็นสิ่งจำเป็น วัน สุวรรณพงษ์ (2016) ชี้ว่าทนายความต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด แต่ขณะเดียวกันต้องยึดมั่นในคุณธรรมเพื่อให้การใช้กฎหมายไม่กลายเป็นเครื่องมือของความอยุติธรรม การรักษาดุลยภาพดังกล่าวช่วยให้การตีความและบังคับใช้กฎหมายมีความยืดหยุ่นตามสภาพสังคม ขณะเดียวกันก็ยังคงความน่าเชื่อถือและความเป็นธรรมของระบบยุติธรรมโดยรวม

2. ทฤษฎีจริยธรรมวิชาชีพกฎหมาย

ทฤษฎีจริยธรรมวิชาชีพกฎหมายเป็นกรอบแนวคิดที่กำหนดมาตรฐานพฤติกรรมของผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย เพื่อคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือของระบบยุติธรรมและสร้างความไว้วางใจในสังคม วัน สุวรรณพงษ์ (2016) อธิบายว่าทนายความต้องปฏิบัติตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความของสภาทนายความแห่งประเทศไทยอย่างเคร่งครัด ควบคู่ไปกับการยึดมั่นคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเที่ยงธรรม และความรับผิดชอบ เพื่อไม่ให้เกิดการใช้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของความอยุติธรรม ในขณะที่ อภิญา วัฒนสินธุ์ (2563) เสนอว่าทฤษฎีหน้าที่นิยม (deontological ethics) มีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับงานกฎหมาย เนื่องจากเน้นการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎเกณฑ์อย่างมั่นคง แม้ในสถานการณ์ที่มีแรงกดดันจากปัจจัยภายนอก ขณะที่ วราภรณ์ ศรีโสภณ (2561) เน้นทฤษฎีคุณธรรม (virtue ethics) ซึ่งมุ่งปลูกฝังคุณลักษณะสำคัญของทนายความ เช่น ความซื่อสัตย์

ความกล้าหาญ และความเมตตา เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับค่านิยมทางสังคม วิชา มหาคุณ (2546) ชี้ว่าจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมายไทยมีรากฐานจากวัฒนธรรมและหลักศาสนาที่ยังรากลึกในสังคมไทย ดังนั้น การประยุกต์ใช้ทฤษฎีผลนิยม (consequentialism) ในบริบทไทยควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมวงกว้างและหลักคุณค่าร่วมของชุมชน ดังนั้น ในยุคดิจิทัล การพัฒนาจริยธรรมวิชาชีพกฎหมายควรผสมผสานข้อดีของทั้งสามทฤษฎี โดยยึดโยงกับรากฐานคุณค่าทางสังคมไทย เพื่อสร้างมาตรฐานที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือของวิชาชีพ

3. หลักกฎหมายและมาตรฐานจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง

หลักกฎหมายและมาตรฐานจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพทนายความในประเทศไทย ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนผ่าน ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 และข้อบังคับที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งออกโดยสภาทนายความแห่งประเทศไทย ข้อบังคับนี้ครอบคลุมทั้งหน้าที่ต่อศาล ลูกความ เพื่อนร่วมวิชาชีพ และสังคม รวมถึงข้อห้ามที่มุ่งป้องกันการกระทำที่อาจบั่นทอนเกียรติภูมิของวิชาชีพ วัน สุวรรณพงษ์ (2016) ชี้ว่าข้อบังคับดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญในการรักษามาตรฐานวิชาชีพ เพราะมีทั้งข้อกำหนดเชิงบังคับและข้อแนะนำเชิงคุณธรรม ทำให้การปฏิบัติวิชาชีพไม่เพียงแต่อยู่ในกรอบของกฎหมาย แต่ยังคงไว้ซึ่งความเหมาะสมตามจารีตและค่านิยมสังคม ในแง่การตีความ อภิญา วัฒนสินธุ์ (2563) เห็นว่ามาตรฐานจริยธรรมต้องไม่ถูกมองเป็นเพียงข้อบังคับทางวิชาชีพ แต่ควรเป็นกรอบทางจริยศาสตร์ที่ยืดหยุ่น สามารถปรับตัวต่อเทคโนโลยีและรูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลซึ่งการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์และการใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์กลายเป็นเรื่องปกติ ขณะเดียวกัน วราภรณ์ ศรีโสภณ (2561) เน้นว่ามาตรฐานจริยธรรมควรเชื่อมโยงกับหลักสิทธิมนุษยชนและความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายไม่เพียงคุ้มครองสิทธิของลูกความ แต่ยังส่งเสริมความยุติธรรมแก่สังคมโดยรวม ดังนั้น การพัฒนามาตรฐานจริยธรรมในวิชาชีพทนายความต้องอาศัยทั้งกรอบกฎหมายที่ชัดเจนและการตีความที่คำนึงถึงบริบทสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างข้อบังคับทางกฎหมายกับคุณธรรม ซึ่งจะช่วยคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและศักดิ์ศรีของวิชาชีพในระยะยาว

4. แนวคิดสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคมในบริบทวิชาชีพทนายความ

สิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคมเป็นแกนสำคัญที่กำหนดทิศทางและบทบาทของทนายความในสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ ทนายความไม่เพียงทำหน้าที่แทนลูกความในกระบวนการยุติธรรม แต่ยังมิบทบาทเป็นผู้พิทักษ์สิทธิขั้นพื้นฐานและผู้ส่งเสริมความเสมอภาคในสังคม จันทนา สุขุมวาท (2562) อธิบายว่า ทนายความต้องทำงานบนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนสากล อาทิ สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม และสิทธิในความเสมอภาค เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมไม่เป็นเพียงกลไกทางกฎหมาย แต่ยังเป็นกระบวนการที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่าย พงษ์พิสิฐ สังข์พวง (2564) ชี้ให้เห็นว่าความยุติธรรมทางสังคมในวิชาชีพ

ทนายความต้องครอบคลุมถึงการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้ด้อยโอกาส การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่คิดค่าตอบแทน (pro bono) และการป้องกันการเลือกปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ พัชรภรณ์ แสงสุวรรณ (2560) เน้นว่าทนายความควรมีบทบาทเชิงรุกในการผลักดันนโยบายสาธารณะที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งจะช่วยให้บทบาทของทนายความขยายจากการว่าความในศาลไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ดังนั้น ในบริบทปัจจุบัน การผสมผสานแนวคิดสิทธิมนุษยชนเข้ากับมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพทนายความ ไม่เพียงช่วยเสริมความน่าเชื่อถือของวิชาชีพ แต่ยังทำให้ทนายความสามารถเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความยุติธรรมที่แท้จริง ดังนั้น ในบริบทปัจจุบัน การผสมผสานแนวคิดสิทธิมนุษยชนเข้ากับมาตรฐานจริยธรรมวิชาชีพทนายความ ไม่เพียงช่วยเสริมความน่าเชื่อถือของวิชาชีพ แต่ยังทำให้ทนายความสามารถเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความยุติธรรมที่แท้จริง ทั้งยังช่วยป้องกันการละเมิดสิทธิในทุกรูปแบบ และสร้างสังคมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างยั่งยืน

จริยธรรมวิชาชีพทนายความในยุคดิจิทัล

1. เทคโนโลยีกับการปฏิบัติวิชาชีพกฎหมาย

เทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปฏิบัติวิชาชีพกฎหมายอย่างมีนัยสำคัญ ตั้งแต่กระบวนการค้นคว้ากฎหมาย การจัดทำเอกสาร การติดต่อสื่อสารกับลูกค้า ไปจนถึงการนำเสนอคดีต่อศาล เครื่องมืออย่าง LegalTech และปัญญาประดิษฐ์ (AI) สามารถวิเคราะห์ข้อมูลปริมาณมากในเวลาสั้น ลดภาระงานที่ใช้แรงงานคน และเพิ่มความแม่นยำในการค้นหาข้อมูลทางกฎหมาย (Surden, 2019) ในประเทศไทย อภิญา วัฒนสินธุ์ (2563) ชี้ว่าเทคโนโลยีได้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของทนายความในการจัดการคดีและการสื่อสารกับคู่ความ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการพิจารณาคดีผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งได้รับการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (tci-thaijo.org) อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำเตือนว่า การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงข้อจำกัดในด้านความปลอดภัยของข้อมูลสารสนเทศ และการรักษาความลับของผู้รับบริการทางกฎหมาย ซึ่งเป็นหัวใจของจริยธรรมวิชาชีพ ด้านต่างประเทศ Abedi, Miller และ Ahmad (2025) พบว่าการใช้เทคโนโลยีเกิดความเสี่ยงใหม่ เช่น การพึ่งพาระบบอัตโนมัติมากเกินไป จนลดทอนการใช้ดุลยพินิจทางกฎหมายของทนายความ และการเปิดช่องให้ข้อมูลสำคัญรั่วไหลผ่านช่องโหว่ไซเบอร์ ดังนั้น การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในวิชาชีพกฎหมายจึงควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนามาตรการด้านจริยธรรมและความปลอดภัย เช่น การเข้ารหัสข้อมูล การกำหนดนโยบายการใช้ AI อย่างรับผิดชอบ และการอบรมทนายความให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีควบคู่กับความรู้ด้านกฎหมาย เพื่อให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุน ไม่ใช่ตัวแทนที่ทำลายมาตรฐานวิชาชีพ

2. จริยธรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นช่องทางสื่อสารที่ทรงพลังสำหรับทนายความ ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ การสร้างภาพลักษณ์ และการสื่อสารสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อเหล่านี้จำเป็นต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ เพื่อหลีกเลี่ยงการละเมิดจรรยาบรรณและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ศิริพร จันทร์อ่อน (2562) ชี้ว่าทนายความมีหน้าที่รักษาความลับของลูกค้าความแม่นยำในพื้นที่ออนไลน์ การโพสต์ข้อมูลคดีหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับคู่ความในสื่อสังคม อาจสร้างความเสียหายทั้งต่อสิทธิของลูกค้าและความน่าเชื่อถือของวิชาชีพ ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความของสภาทนายความแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2529 หมวด 5 ข้อ 18 ซึ่งทนายความต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่อาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติของวิชาชีพ ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมบนสื่อสังคมออนไลน์ด้วย ในระดับสากล, Lageson (2020) อธิบายว่าการใช้สื่อสังคมโดยผู้ปฏิบัติงานกฎหมายต้องเผชิญกับความท้าทายเรื่อง “digital permanence” หรือการคงอยู่ของข้อมูลออนไลน์ ซึ่งอาจถูกนำมาใช้เป็นหลักฐานทางกฎหมายในอนาคต และมีผลต่อภาพลักษณ์วิชาชีพ สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์ (2564) แนะนำว่าทนายความควรกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับการใช้สื่อสังคม เช่น หลีกเลี่ยงการวิจารณ์ศาลหรือคู่ความในสาธารณะ ไม่เผยแพร่ข้อมูลที่ยังอยู่ระหว่างการพิจารณา และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนเผยแพร่ เพื่อป้องกันการเผยแพร่ข่าวสารเท็จหรือข้อมูลที่บิดเบือน ดังนั้น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในวิชาชีพกฎหมายจำเป็นต้องผสมผสานความรู้ด้านเทคโนโลยีกับมาตรฐานจริยธรรม เพื่อให้เป็นช่องทางสื่อสารที่สร้างคุณค่า ไม่ใช่สร้างความเสียหายต่อวิชาชีพ

3. หลักความลับและความถูกต้องของข้อมูล

หลักการรักษาความลับ (confidentiality) และความถูกต้องของข้อมูล (accuracy) เป็นรากฐานสำคัญของจริยธรรมวิชาชีพทนายความ เนื่องจากทนายความต้องจัดการกับข้อมูลที่มีความละเอียดอ่อนและเกี่ยวข้องกับสิทธิของลูกค้าโดยตรง ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความของสภาทนายความแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2529 หมวด 3 ข้อ 11 กำหนดชัดเจนว่าทนายความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลหรือข้อเท็จจริงของลูกค้า เว้นแต่ได้รับความยินยอม หรือมีข้อกำหนดตามกฎหมายให้เปิดเผย วิไลลักษณ์ ศรีโพธิ์ (2562) อธิบายว่าหลักความลับไม่เพียงเป็นพันธกรณีทางกฎหมาย แต่ยังเป็นหลักคุณธรรมที่สร้างความไว้วางใจระหว่างทนายความกับลูกค้า การละเมิดหลักนี้ไม่เพียงส่งผลเสียต่อคดี แต่ยังบั่นทอนภาพลักษณ์ของวิชาชีพในระยะยาว ในด้านความถูกต้องของข้อมูล อภิญา วัฒนสินธุ์ (2563) ชี้ว่าทนายความต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงและความน่าเชื่อถือของข้อมูลก่อนนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่มีข้อมูลจำนวนมากและแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว ซึ่งหากใช้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง อาจกระทบต่อความยุติธรรมและละเมิดสิทธิเสรีภาพของคู่ความ ในมิติสากล, Solove และ Schwartz (2021) ระบุว่า การรักษาความลับและความถูกต้องของข้อมูลต้องอาศัยมาตรการด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ เช่น การเข้ารหัส (encryption) และการควบคุมสิทธิ์การเข้าถึงข้อมูล เพื่อป้องกันการรั่วไหลและการแก้ไขข้อมูลโดยมิชอบ ดังนั้น ในบริบทวิชาชีพกฎหมาย

การรักษาหลักความลับและความถูกต้องของข้อมูลไม่เพียงเป็นการปฏิบัติตามข้อบังคับ แต่ยังเป็นหัวใจของการธำรงความยุติธรรมและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ

ความท้าทายเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่สังคมโลกเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยีดิจิทัล โลกาภิวัตน์ ภัยคุกคามใหม่ และความซับซ้อนของปัญหาสังคมและการเมือง ปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงกระทบต่อโครงสร้างอำนาจและกฎหมาย แต่ยังสร้างความท้าทายใหม่ต่อ “จริยธรรม” ในการปฏิบัติวิชาชีพกฎหมายและการบริหารรัฐกิจ ความท้าทายเชิงจริยธรรมในยุคนี้จึงมิได้จำกัดอยู่ที่การตีความหลักกฎหมายหรือข้อบังคับวิชาชีพเท่านั้น แต่รวมถึงการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในลักษณะบูรณาการ (Rawls, 1999) บนพื้นฐานแห่งหลักการดังนี้

1. การคงไว้ซึ่งคุณธรรมท่ามกลางแรงกดดันทางเทคโนโลยี

เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (AI) และ LegalTech ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์คดี ค้นคว้ากฎหมาย และจัดการข้อมูล ปัญหาคือความเร็วและความสะดวกเหล่านี้อาจลดทอนกระบวนการใช้ดุลยพินิจของมนุษย์ และเพิ่มความเสี่ยงต่อการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล (Surden, 2019) ในประเทศไทย อภิญา วัฒนสินธุ์ (2563) แสดงความกังวล ว่าทนายความและผู้ปฏิบัติงานกฎหมายต้องตระหนักถึงข้อจำกัดของเทคโนโลยี และกำหนดมาตรการป้องกันการใช้ข้อมูลโดยมิชอบ

2. ความท้าทายในมิติสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคม

ในศตวรรษที่ 21 ความตระหนักเรื่องสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคมขยายตัวอย่างกว้างขวาง ทนายความ นักการเมือง และข้าราชการ ต้องเผชิญแรงกดดันให้ปกป้องสิทธิของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้อพยพ ผู้ลี้ภัย ในขณะที่ จันทนา สุขุมวาท (2562) ชี้ว่าความท้าทายสำคัญคือการทำให้กระบวนการยุติธรรมเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม โดยไม่ถูกจำกัดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะทางสังคม ซึ่งต้องอาศัยทั้งการปฏิรูปเชิงนโยบายและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร

3. ความท้าทายจากการเมืองแบบแบ่งขั้ว

การเมืองแบบแบ่งขั้ว (polarized politics) ส่งผลให้การใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมถูกตั้งคำถามด้านความเป็นกลาง จริยธรรมของผู้ปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมจึงถูกจับตามองอย่างเข้มข้น ยิ่งในคดีการเมือง ทนายความและผู้พิพากษามักเผชิญแรงกดดันจากทั้งภาครัฐและสังคม ภูริพัฒน์ วัฒนปฐม (2561) เสนอว่าการยึดหลักนิติธรรม (rule of law) และการแยกขาดจากอิทธิพลทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาความเชื่อมั่นของสาธารณะ

4. ความท้าทายจากโลกาภิวัตน์และคดีนอกราชอาณาจักร

โลกาภิวัตน์ทำให้เกิดคดีข้ามชาติที่ซับซ้อน เช่น การฟอกเงินระหว่างประเทศ การค้ามนุษย์ และอาชญากรรมไซเบอร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลายระบบกฎหมาย การปฏิบัติวิชาชีพกฎหมายในบริบทนี้ต้องอาศัยความเข้าใจในมาตรฐานจริยธรรมสากล เช่น International Bar Association (IBA) Guidelines ควบคู่กับกฎหมายท้องถิ่น วัน สุวรรณพงษ์ (2016) ชี้ว่าการประสานความร่วมมือระหว่างระบบกฎหมายต่างประเทศต้องมีกรอบจริยธรรมที่ชัดเจนเพื่อป้องกันความขัดแย้งด้านเขตอำนาจและผลประโยชน์ทับซ้อน

5. ความท้าทายจากค่านิยมสังคมที่เปลี่ยนแปลง

สังคมในศตวรรษที่ 21 มีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น ความหลากหลายทางเพศ ความเสมอภาคทางเพศ และความตระหนักเรื่องสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติงานทางกฎหมายและการเมืองที่ไม่ตอบสนองต่อค่านิยมเหล่านี้อาจถูกวิจารณ์ว่าล้าหลังและขัดต่อจริยธรรมร่วมสมัย วราภรณ์ ศรีโสภา (2561) เห็นว่าการฝึกอบรมจริยธรรมวิชาชีพควรปรับเนื้อหาให้ทันต่อประเด็นสังคมใหม่ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถรับมือกับความคาดหวังของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทวิพากษ์และข้อเสนอเชิงนโยบายสะท้อนมุมมองว่า แม้จะมีความพยายามกำหนดมาตรฐานจริยธรรมทั้งในและนอกประเทศ แต่ในทางปฏิบัติยังพบช่องว่างระหว่าง “ข้อบังคับ” กับ “การนำไปใช้จริง” ความท้าทายเชิงจริยธรรมจำนวนมากเกิดจากการตีความที่ไม่สอดคล้องกัน หรือจากแรงกดดันทางการเมืองและเศรษฐกิจ ข้อเสนอสำคัญคือ (1) การปรับปรุงข้อบังคับจริยธรรมให้ทันสมัย โดยคำนึงถึงเทคโนโลยี สิทธิมนุษยชน และมาตรฐานสากล (2) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักคุณธรรม ไม่ใช่เพียงทำตามกฎเพราะเกรงโทษ (3) การฝึกอบรมต่อเนื่อง ให้ผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายและการเมืองเข้าใจจริยธรรมในสถานการณ์ใหม่ และ (4) การกำกับดูแลโดยองค์กรอิสระ เพื่อให้การตรวจสอบและลงโทษมีความเป็นกลาง ดังนั้น จึงสรุปความท้าทายเชิงจริยธรรมในศตวรรษที่ 21 เป็นผลจากปัจจัยหลากหลาย ทั้งเทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ การเมืองแบบแบ่งขั้ว และค่านิยมสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ต้องอาศัยการบูรณาการมุมมองของนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ควบคู่กับการปรับปรุงมาตรฐานจริยธรรมให้ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมใหม่ เพื่อรักษาความยุติธรรม ศักดิ์ศรี และความไว้วางใจของสาธารณะ

แนวทางเสริมสร้างและรักษาจริยธรรมวิชาชีพ

จริยธรรมวิชาชีพ (professional ethics) ถือเป็นหัวใจสำคัญในการธำรงความน่าเชื่อถือของวิชาชีพทุกประเภท โดยเฉพาะวิชาชีพกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล หากปราศจากจริยธรรมที่เข้มแข็ง แม้กฎหมายจะถูกบังคับใช้อย่างเคร่งครัด ก็อาจไม่สามารถสร้างความยุติธรรมที่แท้จริงได้ (วัน สุวรรณพงษ์, 2016) ดังนั้น การเสริมสร้างและรักษาจริยธรรมวิชาชีพจึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเชิงป้องกัน ปลุกฝัง และปรับปรุงให้ทันสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี บนพื้นฐานและหลักการต่อไปนี้

1. การปลูกฝังจริยธรรมตั้งแต่ระดับการศึกษา

การสร้างจริยธรรมเริ่มต้นได้ตั้งแต่ระดับการศึกษาในสถาบันการผลิตบัณฑิตด้านกฎหมาย หลักสูตรครุบูรณาการเนื้อหาจริยธรรมวิชาชีพเข้ากับวิชากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ นักศึกษาเข้าใจว่ากฎหมายมิใช่เพียงข้อบังคับทางเทคนิค แต่เป็นเครื่องมือเพื่อความยุติธรรม และคุณค่าทางสังคม (อภิญญา วัฒนสินธุ์, 2563) ดังแนวปฏิบัติ เช่น (1) การใช้กรณีศึกษาที่สะท้อนความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในวิชาชีพกฎหมาย (2) การเชิญผู้ปฏิบัติงานจริงมาแบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับจริยธรรม และ (3) การบูรณาการการเรียนรู้เชิงบริการสังคมเพื่อให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์ สำหรับในต่างประเทศ American Bar Association (ABA) กำหนดให้การศึกษาด้านจริยธรรมเป็นวิชาบังคับสำหรับผู้ที่จะสอบใบอนุญาตทนายความ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เข้าสู่วิชาชีพมีพื้นฐานจริยธรรมที่มั่นคงตั้งแต่ต้น (ABA, 2020)

2. การกำหนดกรอบจริยธรรมที่ชัดเจนและทันสมัย

การมีกฎหมายและข้อบังคับจริยธรรมที่ชัดเจน เป็นกลไกสำคัญในการรักษามาตรฐานวิชาชีพ ในประเทศไทย ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดหลักการและข้อห้ามเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอย่างละเอียด (สภาทนายความแห่งประเทศไทย, 2529) อย่างไรก็ตาม กรอบจริยธรรมต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง เช่น (1) การเพิ่มข้อกำหนดด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และความปลอดภัยทางไซเบอร์ (2) การกำหนดแนวทางการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในเชิงวิชาชีพ และ (3) การระบุหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในงานกฎหมาย เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบและตรวจสอบได้ ตัวอย่างจากสหราชอาณาจักร Solicitors Regulation Authority (SRA) ได้ปรับปรุง Code of Conduct ให้ครอบคลุมถึงพฤติกรรมออนไลน์ และการใช้เทคโนโลยีใหม่ เพื่อป้องกันการละเมิดจริยธรรมในรูปแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน (SRA, 2019)

3. การฝึกอบรมและพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuing Legal Education – CLE)

การรักษาจริยธรรมวิชาชีพนั้นจะต้องมีการทบทวนและปรับปรุงความรู้ให้ทันต่อสถานการณ์ CLE เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการวิชาชีพสามารถเรียนรู้ประเด็นจริยธรรมใหม่ ๆ เช่น (1) ความท้าทายจากเทคโนโลยีและโลกาภิวัตน์ (2) การปรับตัวต่อค่านิยมสังคมที่เปลี่ยนไป และ (3) มาตรฐานจริยธรรมสากลและคดีตัวอย่างจากต่างประเทศ ซึ่ง วิลเลียมส์ ศรีโพธิ์ (2562) เน้นว่าการฝึกอบรมจริยธรรมต้องไม่ใช่เพียงการบรรยาย แต่ควรใช้วิธีโต้แย้งเชิงวิชาการ และการจำลองสถานการณ์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เผชิญกับความขัดแย้งเชิงจริยธรรมในสภาพแวดล้อมที่ควบคุมได้

4. การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรม

แม้จะมีข้อบังคับและการฝึกอบรม หากวัฒนธรรมองค์กรไม่สนับสนุนจริยธรรม ผู้ปฏิบัติวิชาชีพก็อาจตกอยู่ภายใต้แรงกดดันให้ละเมิดมาตรฐาน จึงจำเป็นต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมคุณธรรม เช่น (1) การเป็นแบบอย่างของผู้นำ (2) การส่งเสริมการแจ้งเบาะแส และการคุ้มครองผู้แจ้ง

และ (3) การประเมินผลงานที่รวมเกณฑ์ด้านจริยธรรม ไม่ใช่เพียงผลลัพธ์ทางธุรกิจหรือคิความ ซึ่งงานของ Treviño, Weaver และ Reynolds (2006) ชี้ว่าการสร้างวัฒนธรรมจริยธรรมต้องอาศัยทั้งการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนและการสื่อสารที่ต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรทุกระดับในองค์กรมีความตระหนักว่าจริยธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร มิใช่เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

5. การกำกับดูแลและการตรวจสอบที่เป็นอิสระ

การมีกลไกกำกับดูแลที่เป็นอิสระช่วยป้องกันการใช้ดุลยพินิจอย่างไม่เหมาะสม และทำให้การบังคับใช้มาตรฐานจริยธรรมมีความโปร่งใส ในประเทศไทย สภานายความมีคณะกรรมการมรรยาทนายความทำหน้าที่ตรวจสอบและพิจารณาความผิดทางจริยธรรม แต่หลายฝ่ายเสนอว่าควรเพิ่มตัวแทนจากภาคประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อเพิ่มความหลากหลายและความเป็นกลางในการตัดสิน (พัชรภรณ์ แสงสุวรรณ, 2560) ในต่างประเทศ องค์กรอย่าง Bar Standards Board ของอังกฤษ และ State Bar Associations ในสหรัฐอเมริกา ใช้ระบบตรวจสอบแบบเปิดเผย (public disciplinary records) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของสาธารณะ หากเปรียบเทียบกับไทยจะเห็น ไทยใช้ระบบรวมศูนย์ที่สภานายความฯ ดูแลทั้งการกำกับและพัฒนานวิชาชีพในองค์กรเดียว มีข้อบังคับมรรยาทธรรม 21 ข้อและระบบโทษ 3 ระดับ แต่ขาดความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลคดีวินัย พร้อมใช้ระบบวิชาชีพแบบรวมที่ทนายความปฏิบัติงานได้ครบวงจร ขณะที่อังกฤษแยกหน้าที่กำกับดูแลและองค์กรตัวแทนเพื่อความเป็นกลาง มีความโปร่งใสสูงตามมาตรฐาน Competition and Market Authority และใช้ระบบแยกสาขาระหว่างบาร์สเตอร์และโซลิซิเตอร์

6. การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนจริยธรรม

แม้เทคโนโลยีจะมีความท้าทายด้านจริยธรรม แต่ก็สามารถเป็นเครื่องมือสนับสนุนได้ เช่น (1) ระบบจัดเก็บเอกสารที่เข้ารหัส เพื่อป้องกันการรั่วไหลของข้อมูล (2) ซอฟต์แวร์ตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารและหลักฐาน และ (3) ระบบแจ้งเตือนความขัดแย้งทางผลประโยชน์ (conflict of interest checks) อัตโนมดี Abedi, Miller และ Ahmad (2025) ระบุว่า การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ ต้องมีกฎเกณฑ์และการอบรมควบคู่ เพื่อให้เทคโนโลยีเป็น “ผู้ช่วย” ในการรักษามาตรฐาน ไม่ใช่ “ภัยคุกคาม” ต่อจริยธรรม ภัยคุกคามเช่น ปัญหาความเป็นส่วนตัวและการละเมิดข้อมูล ปัญหาความไม่เป็นธรรม รวมถึงปัญหาการแพร่กระจายข้อมูลเท็จ เป็นต้น

7. การประเมินผลและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

การเสริมสร้างและรักษาจริยธรรมวิชาชีพต้องมีระบบประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร เพื่อระบุจุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสในการปรับปรุง วิธีการอาจรวมถึง (1) แบบสอบถามการรับรู้ด้านจริยธรรมจากเพื่อนร่วมงานและลูกค้า (2) การตรวจสอบแบบสุ่มในกระบวนการทำงาน และ (3) การประชุมทบทวนกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม แนวทางนี้สอดคล้อง

กับแนวคิดของ Kaplan (2017) ที่เน้นการ “ป้อนกลับอย่างสร้างสรรค์” (constructive feedback) และการเรียนรู้จากความผิดพลาดเป็นหัวใจของการพัฒนาจริยธรรมอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างและรักษาจริยธรรมวิชาชีพในยุคศตวรรษที่ 21 ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การปลูกฝังในสถาบันการศึกษา การกำหนดกรอบจริยธรรมที่ชัดเจน การฝึกอบรมและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในคุณธรรม การกำกับดูแลอย่างอิสระ การใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ และการประเมินผลเพื่อปรับปรุงอย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งหมดนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้จริยธรรมวิชาชีพไม่ใช่เพียงข้อบังคับทางกฎหมาย แต่เป็นค่านิยมที่ฝังรากลึกในจิตสำนึกของผู้ประกอบวิชาชีพทุกคน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การรักษาคุณลักษณะระหว่างกฎหมายและคุณธรรมในวิชาชีพทนายความยุคดิจิทัลเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและท้าทายอย่างยิ่ง เพราะจริยธรรมวิชาชีพมิใช่เพียงข้อบังคับตามกฎหมายหรือระเบียบบรรทัดทนายความเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการยึดมั่นในคุณธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จากการวิเคราะห์พบว่า กฎหมายทำหน้าที่เป็นกรอบการกำกับดูแลที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ ในขณะที่จริยธรรมทางวิชาชีพ หรือคุณธรรมจรรยาวิชาชีพ ล้วนแต่เป็นระบบหลักการภายในที่ทำหน้าที่ในการกำหนดกรอบแนวทางการปฏิบัติของผู้ประกอบการทางกฎหมาย เพื่อให้สามารถยึดมั่นในความชอบธรรมและความถูกต้อง แม้ในสถานการณ์ที่บทบัญญัติทางกฎหมายยังขาดความชัดเจน หรือมีช่องว่างในการครอบคลุมและบังคับใช้ ดังนั้น ผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายที่มีความสามารถในการบูรณาการและประสานสองมิติดังกล่าวเข้าด้วยกันได้อย่างสมดุลและเหมาะสมจะสามารถรักษาความน่าเชื่อถือของวิชาชีพและสร้างความไว้วางใจในสังคมได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

- 1) ปรับปรุงข้อบังคับจริยธรรมให้ทันสมัย โดยเฉพาะในประเด็นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการใช้สื่อสังคมออนไลน์
- 2) ส่งเสริมการศึกษาและการฝึกอบรมด้านจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้ครอบคลุมกรณีศึกษาร่วมสมัยและสถานการณ์สมมติที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี
- 3) สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักคุณธรรม โดยมีผู้นำในองค์กรกฎหมายทำหน้าที่เป็นแบบอย่าง (ethical leadership)
- 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสาธารณะ ในการตรวจสอบและประเมินมาตรฐานวิชาชีพ เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและความเป็นกลาง
- 5) ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริมจริยธรรม เช่น ระบบตรวจสอบความขัดแย้งทางผลประโยชน์ หรือระบบจัดเก็บข้อมูลที่ปลอดภัย

ในท้ายที่สุด การดำรงดุลยภาพระหว่างกฎหมายและคุณธรรมจะทำให้วิชาชีพทนายความไม่เพียงเป็นผู้ใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด แต่ยังเป็นผู้พิทักษ์ความยุติธรรมที่ยืนอยู่บนหลักคุณธรรม ซึ่งเป็นหัวใจของการรักษาความศรัทธาของสังคมต่อกระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- จันทนา สุขุมวาท. (2562). *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไทย*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พงษ์พิสิฐ สังข์พวง. (2564). ความยุติธรรมทางสังคมกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้ด้อยโอกาส. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 14(1), 45–60.
- พัชรารณณ์ แสงสุวรรณ. (2560). *บทบาททนายความกับการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน*. คณะสังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภูริพัฒน์ วัฒนปฐม. (2561). นิติธรรมกับความเป็นอิสระของกระบวนการยุติธรรม. *วารสารนิติศาสตร์*, 44(2), 135–152.
- วรารณณ์ ศรีโสภณ. (2561). จริยธรรมกับการปฏิบัติงานทางกฎหมาย. *วารสารนิติศาสตร์*, 47(2), 115–134.
- วิชา มหาคุณ. (2546). *รากฐานคุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทย*. Retrieved from <https://buuir.buu.ac.th/bitstream/1234567890/16449/11/chapter2.pdf>
- วิไลลักษณ์ ศรีโพธิ์. (2562). หลักความลับในวิชาชีพกฎหมาย. *วารสารนิติศาสตร์*, 49(1), 115–132.
- วัน สุวรรณพงษ์. (2016). *หลักวิชาชีพนักกฎหมายสำหรับทนายความ*. *Dhammathas Academic Journal*, 16(2), 221–240.
- ศิริพร จันทร์อ่อน. (2562). จริยธรรมวิชาชีพกฎหมายในยุคสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารนิติศาสตร์*, 48(1), 87–105.
- สภาทนายความแห่งประเทศไทย. (2529). *ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529*.
- สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์. (2564). การใช้สื่อสังคมออนไลน์กับมาตรฐานวิชาชีพกฎหมาย. *วารสารกฎหมายร่วมสมัย*, 9(2), 55–72.
- อภิญา วัฒนสินธุ์. (2563). จริยธรรมและความรับผิดชอบในวิชาชีพกฎหมาย. *วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์*, 12(1), 45–68.
- Abedi, F., Miller, T., & Ahmad, A. (2025). *Legal, ethical and technological challenges of new emerging technologies for lawyers: A mixed-methods approach*. *Legal Information Management*, Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.cambridge.org>

- American Bar Association. (2020). *Model rules of professional conduct*. Retrieved from <https://www.americanbar.org>
- Bresnahan, P. A., & Pera, L. T. (2016). The impact of technological developments on the rules of attorney ethics regarding attorney–client privilege, confidentiality, and social media. *St. Mary's Journal on Legal Malpractice & Ethics*, 7(1), 2–45. Retrieved from <https://commons.stmarytx.edu>
- Finnis, J. (2011). *Natural law and natural rights (2nd ed.)*. Oxford University Press.
- Hart, H. L. A. (2012). *The concept of law (3rd ed.)*. Oxford University Press.
- Kaplan, R. S. (2017). *Improving professional ethics through feedback*. Harvard Business School.
- Lawyers of Distinction. (2024). *Navigating legal ethics in a digital age: Key trends and challenges*. Retrieved from <https://www.lawyersofdistinction.com>
- Lageson, S. (2020). *Digital traces in criminal justice*. *Law & Social Inquiry*, 45(4), 1028–1057. Retrieved from <https://www.cambridge.org>
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice (Rev. ed.)*. Harvard University Press.
- Surden, H. (2019). Artificial intelligence and law: An overview. *Georgia State University Law Review*, 35(4), 1305–1336.
- Solove, D. J., & Schwartz, P. M. (2021). *Information privacy law (7th ed.)*. Aspen Publishing. Retrieved from <https://www.cambridge.org>
- Treviño, L. K., Weaver, G. R., & Reynolds, S. J. (2006). Behavioral ethics in organizations: A review. *Journal of Management*, 32(6), 951–990.